

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia Historica XIII (2013)

Bożena Czwojdrak

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Rycerz dwóch władców – Hinczka z Roszkowic herbu Działosza

The knight of two rulers – Hinczka of Roszkowice, Działosza Coats of Arms

Abstract

Hinczka of Roszkowice, Działosza Coats of Arms came from the Silesian lesser nobility. His assets were located near Środa Śląska. Probably thanks to the influences of the Duke of Opole Vladislaus, a former lieutenant of the Kingdom of Poland, Hinczka and his relatives bought assets in the Mieluń area which, at that time, belonged to the abovementioned duke. The first documented purchase in that area was a village Szyszków, however Hinczka might have earlier incorporated a village called Działoszyn. He might have also used that name as the basis for the new name of his coats of arms as he was known as Salisz in Silesia. He was the founder of a new line of Działoszowie in the Kingdom of Poland. At the end of the 15th century, his both names were used interchangeably in Silesia.

Hinczka was a loyal subject of the Duke of Opole Vladislaus. He remained at his side even when the Duke's plan to take over the Polish throne failed. When the Polish nobility sent a delegation to its candidate to the throne in Cracow, the Duke of Lithuania, Hinczka represented the Duke of Opole. It proves that Vladislaus II of Opole trusted him. However, it also shows that the Silesian nobleman understood that the time of his protector was coming to an end and was looking for new supporters among the Polish noblemen. Thanks to his efficient policy, after the Duke of Opole was ousted, Hinczka found himself in the sphere of the influences of Vladislaus Jagiello to whom he owed his career on the Polish court. His sons also started their careers on the king's court, and the middle son, Jan Hincza achieved a high status in the Crown. By his actions, diplomacy, and the ability to withdraw from the influence of the Duke of Opole at the right moment and by moving under the protection of the Polish king, Hinczka opened a door to career for himself as well as his family.

Key words: Silesia, nobility, Duke Vladislaus II of Opole, King Vladislaus II Jagiello

Hinczka należał do śląskiej rodziny Saliszów, mającej swoje dobra w księstwach legnickim i oleśnickim. Prawdopodobnie wywodził się z linii posiadającej dobra ziemskie w okolicach Środy Śląskiej, m.in. w Szczepanowie, Chomiąży, Roszkowie i Lipnicy. Z linii tej pochodził m.in. Henryk Wende, rycerz na dworze Jana

Luksemburskiego¹. W 1331 roku Salisze z Chomiąży nabyli dziedzinę zwaną Raschkendorf, obecnie Raszków, leżącą koło Środy, najpewniej identyczną z Roszkowicami, z których pisał się Hinczka². Nazwa herbu – Działosza – została jednak zmieniona przez odłam Saliszów, którzy w XIV wieku nabyli dobra w Koronie. Nazwę tę przyjęły także rodziny śląskie. W XVI wieku obie nazwy na Śląsku były używane zamienne, w Koronie funkcjonowała tylko wersja Działosza³.

Pojawienie się Saliszów-Działoszów w Koronie można ściśle wiązać z księciem opolskim Władysławem, jednym z najbardziej zaufanych ludzi króla węgierskiego i polskiego Ludwika Andegaweńskiego⁴. Księżę był także m.in. palatynem węgierskim, najwyższym urzędnikiem tego królestwa⁵. Po objęciu tronu polskiego przez Ludwika władca w 1372 roku nadał księciu opolskiemu Ruś Czerwoną. Wtedy to wraz objęciem przez niego władzy na tych terenach zaczęli ściągać tam Ślązacy z księstwa opolskiego i księstw ościennych, związani z Opolczykiem. Tam też, w Młodowicach, osiedlił się jeden z odłamów Saliszów Śląskich, używający w Koronie nazwy Działosza⁶. Natomiast w 1370 roku, także z nadania Ludwika Andegaweńskie-

¹ *Codex diplomaticus Silesiae*, t. 18, Breslau 1856–1936, nr 3996, nr 4394; T. Jurek, *Obce rycerstwo na Śląsku do połowy XIV wieku*, Poznań 1996, s. 13, 112, 130, 288, 313, 328; R. Żelicki, *Szczepanów – stosunki własnościowe do 1945 roku*, [w:] *Od Franciszka Józefa do małych ojczyzn*, red. M. Górny, Wrocław 2002, s. 13–17; B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza – podskarbiowie królewscy. Studium z dziejów możnowładztwa w drugiej połowie XIV i w XV wieku*, Katowice 2002, s. 23–34; też, *Między Śląskiem a Koroną. Salisze i Działosze w XIV i XV wieku*, [w:] *Rody na Śląsku, Rusi Czerwonej i w Małopolsce średniowiecze i czasy nowożytne*, red. W. Zawitkowska, A. Pobóg-Lenartowicz, Rzeszów 2010, s. 131–136.

² Na Śląsku, prócz wspomnianej wsi Raschkendorf, jest kilka miejscowości o nazwie Roszkowice. Szczegółowo omawiam to w pracach: *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 25 i n.; *Między Śląskiem a Koroną...*, s. 134–135. Tam też zebrana literatura do tego tematu.

³ B. Czwojdrak, *Między Śląskiem a Koroną...*, s. 138.

⁴ Na temat Władysława Opolczyka powstało ostatnimi czasy wiele opracowań naukowych, m.in. E. Jankowska, *Konflikt Władysława Opolczyka z Królestwem Polskim*, „Rocznik Muzeum w Gliwicach” 1993, nr 9, s. 46–49; J. Laberschek, *Zasięg i charakterystyka rządów Władysława Opolczyka w północno-zachodniej części ziemi krakowskiej 1370–1391*, „Rocznik Muzeum Okręgowego w Częstochowie. Historia” 1985, z. 1, s. 7–27; tegoż, *Potencjał obronny ziemi wieluńskiej i fragmentów ziemi krakowskiej i sieradzkiej pod rządami księcia Władysława Opolczyka 1370–1391*, [w:] *Między północą a południem. Sieradzkie i wieluńskie w późnym średniowieczu i czasach nowożytnych*, red. T.J. Horbacz, L. Kajzer, Sieradz 1993, s. 129–130; S. Kołodziejski, *Średniowieczne budownictwo obronne na pograniczu Małopolski z województwami sieradzkim i ziemią wieluńską*, [w:] *Między północą a południem...*, s. 145–158; por. też: J. Rajman, *Pogranicze Śląsko-małopolskie w średniowieczu*, Kraków 1998, s. 196–197, materiały z konferencji: *Władysław Opolczyk, jakiego nie znamy. Próba oceny w sześćsetlecie śmierci*, red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2001; *Księżę Władysław Opolczyk. Fundator klasztoru Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie*, red. M. Antoniewicz, J. Zbudniewek, Warszawa 2007. Najnowszą literaturę na ten temat zebrał w swoich pracach Jerzy Sperka: *Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370–1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchą*, Katowice 2006; *Władysław księżę opolski, wieluński, kujawski i dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier namiestnik Polski*, Kraków 2012.

⁵ J. Sperka, *Władysław księżę...*, s. 77–90.

⁶ B. Czwojdrak, *Młodowiczy herbu Działosza. Przyczynek do dziejów szlachty w ziemi przemyskiej w XV wieku*, [w:] *Mieszczanie, wasale, zakonnicy. Studia z dziejów średniowiecza*, red. B. Śliwiński, t. 10, Malbork 2004, s. 47–58.

go, Władysław Opolski otrzymał ziemię wieluńską. Z racji jej położenia przy granicy ze Śląskiem ziemia ta stała się jakby naturalnym skupiskiem Ślązaków i właśnie tam osiedlił się Hinczka z Roszkowic.

Nie wiadomo, w jakich okolicznościach pan na Roszkowicach nawiązał kontakt z księciem opolskim Władysławem. Być może odbyło się to na dworze księcia oleśnickiego Konrada II, bliskiego współpracownika i sojusznika Opolczyka. Możliwe także, że jakąś rolę odegrały tu dawne kontakty Saliszów z Janem Luksemburskim.

Pierwsza źródłowa wzmianka o Roszkowskim poświadcza jego udział w poselstwie na Litwę z 1385 r. Reprezentował tam swojego suzerena, księcia opolskiego Władysława, który zresztą już od pewnego czasu prowadził podwójną grę pomiędzy panami polskimi i węgierskimi. Jeszcze niedawno popierał na tron polski Wilhelma Habsburga, narzeczonego Jadwigi Andegawenki. Widząc jednak, że plan dopełnienia małżeństwa tej pary spalił na panewce, zwrócił się w stronę koncepcji Małopolan, chcących osadzić na tronie polskim księcia litewskiego Jagiełłę. Wtedy to wśród posłów jadących na pertraktacje krewskie znalazł się także, jako przedstawiciel księcia opolskiego, Hinczka z Roszkowic⁷. Poselstwu temu warto przyjrzeć się bliżej, istnieją bowiem do dzisiaj pewne rozbieżności na temat jego składu. Według kroniki Długosza na Litwę wyruszyli: Hinczka z Roszkowic, Piotr Szafranec z Łuczyc, Włodek z Charbinowic i Krystyn z Ostrowa, jednakże na zachowanym akcie krewskim potwierdzona była obecność tylko dwóch ostatnich. Uznano zatem, że kronikarz błędnie dopisał Piotra Szafranca i Hinczkę z Roszkowic. Długosz, podając powyższą informację, połączył jednak najpewniej składy dwóch poselstw na Litwę: pierwszego, które zakończyło się wydaniem aktu w Krewie, i drugiego z 1386 r., finalizującego rokowania z późniejszym królem polskim, którego skład znamy z dokumentu wystawionego w Wołkowysku⁸. Ponieważ na drugim dyplomie, obok ponownie wysłanych Włodka z Charbinowic i Krystyna z Ostrowa, figuruje także Piotr Szafranec, wspomniany przez kronikarza, a pominięty – podobnie jak Hinczka – na akcie krewskim, można przyjąć, iż był tam też pan z Roszkowic. Za wiarygodnością przekazu Długosza może przemawiać fakt, iż kronikarz jako wieś, z której się pisał Hinczka, wymienił Roszkowice, które ów istotnie wtedy posiadał. Wspomniana wieś, jako dziedzina, z której pisali się późniejsi Rogowscy, pojawiła się po raz ostatni w źródłach w 1418 r., wyparł ją bowiem nabyty w 1396 r. Rogów, z którym wiązano od tej pory nieodmiennie wcześniejszych Roszkowskich. Ponadto dziejopis był blisko spokrewniony z Rogowskimi, więc tym bardziej jego przekaz jest wiarygodny⁹.

⁷ Joannis Dlugossii, *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, lib. X, Cracoviae 1985, p. 145 (dalej cytujemy: Długosz, *Annales*); por. też. J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *Władysław II Jagiełło*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990, s. 85.

⁸ *Akta unii Polski z Litwą 1385–1791*, wyd. S. Kutrzeba, W. Semkowicz, Kraków 1932, nr 1, 2; *Codex epistolaris saeculi decimi quinti*, wyd. A. Lewicki, A. Sokołowski, J. Szujski, t. 2, Kraków 1891, nr 6; O. Halecki, *Dzieje unii jagiellońskiej*, t. 1, Kraków 1919, s. 116; S. Szczur, *Negocjatorzy unii Polski z Litwą i ich kariery*, „*Analecta Cracoviensia*” 1987, t. 19, s. 185–187, 194; por. J. Sperka, *Szafrancowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu w późnośredniowiecznej Polsce*, Katowice 2001, s. 60.

⁹ B. Czwojdrak, *Powiązania genealogiczne Hanusza i Jana Mężyka z Dąbrowy herbu Wadwicz z Rogowskimi herbu Działosza i Długoszami herbu Wieniawa*, [w:] *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej*, t. X, red. S. K. Kuczyński, Warszawa 2004, s. 121–129.

Jerzy Sperka słusznie zwrócił uwagę na fakt, że Hinczka musiał już wcześniej być znany panom koronnym, skoro był przez nich akceptowany w powyższym poselstwie¹⁰. Istotnie, Roszkowski szybko nawiązał bliższe kontakty z elitą koronną. Wiadomo, że co najmniej od 1385 roku łączyły go dobre stosunki z rodziną Szamotulskich herbu Nałęcz¹¹. Być może ich kontakty zostały nawiązane już wcześniej, w dobie walk o sukcesję o tron polski po śmierci Ludwika Węgierskiego. Podzieliły one szlachtę koronną na szereg ugrupowań, a trzon jednego z nich, tzw. ziemian, stanowił ród Nałęczów¹². Pewną rolę odegrał w nim ówczesny kasztelan nakielski – Sędziwój Świdwa z Szamotuł¹³. Wspomiane stronnictwo w końcowym okresie zabiegów sukcesyjnych wspomagało Małopolan, chcących osadzić na tronie najmłodszą córkę Ludwika – Jadwigę¹⁴. Taka linia postępowania była zgodna z ówczesnymi planami księcia opolskiego Władysława, który popierał kandydaturę córki swego dobrodzieja. W ten sposób Hinczka mógł być może na zlecenie lub za radą Opolczyka – nawiązać kontakt ze Szamotulskimi. Możliwe, że obydwie rodziny połączyła bliska przyjaźń, a może nawet jakiś – nieznany bliżej – stopień powinowactwa, ponieważ stosunkowo często i przez wiele lat świadczyły bądź poręczały sobie wzajemnie. Taką sytuację można zaobserwować przez kilka pokoleń, m.in.: Sędziwój Świdwa z Szamotuł na dokumentach Hinczki, natomiast Dobrogost Świdwa z Szamotuł i Piotr Świdwa z Szamotuł na dokumentach Jana Hinczy, syna Hinczki. Tak bliskie wielopokoleniowe stosunki, datujące się przynajmniej od 1385 r., mogłyby świadczyć o jakichś związkach koligacyjnych, łączących obydwie rodziny¹⁵.

¹⁰ J. Sperka, *Otoczenie...*, s. 245.

¹¹ Szczegółowo o tych powiązaniach zob. B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 43.

¹² Stronnictwa z czasów rządów Ludwika Węgierskiego omawiają: J. Dąbrowski, *Ostatnie lata Ludwika Węgierskiego 1370–1382*, Kraków 1918, s. 190–269; J. Bieniak, *Epilog zabiegów Siemowita VI o koronę polską*, (Acta Universitatis Nicolai Copernici, Historia t. 9, Nauki Humanistyczno-Społeczne, z. 58), Toruń 1973, s. 71–86; J. Łojko, *Wojna domowa w Wielkopolsce w latach 1382–1385*, „Gnieszno. Studia i Materiały Historyczne” 1987, nr 2, s. 69–97; a ostatnio J. Kurtyka, *Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*, Kraków 1997, s. 190–196; A. Szweda, *Stronnictwo starosty Domarata z Pierzchna w czasie wojny domowej w Wielkopolsce*, [w:] *Książęta – urzędnicy – złoczyńcy*, (Gdańskie Studia do Dziejów Średniowiecza, t. 6), red. B. Śliwiński, Gdańsk 1999, s. 213–234; A. Szymczakowa, *Łęczyckie i Sieradzkie wobec zabiegów Siemowita IV o koronę polską*, „Rocznik Łódzki” 1975, t. 20, s. 331–346; M. Palczewski, *Walka Siemowita IV o tron Polski (1382–1385)*, „Prace Naukowe WSP w Częstochowie. Zeszyty Historyczne 1” 1993, nr 1, s. 9–21; J. Kurtyka, *Tęczyńscy...*, s. 198–199; J. Tęgowski, *Bezkrólowie po śmierci Ludwika Węgierskiego a geneza unii Polski z Litwą*, [w:] *Studia historyczne z XIII–XV wieku*, „Studia i Materiały Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie” 1995, nr 86, s. 87–110.

¹³ Na temat Sędziwoja z Szamotuł patrz jego biogram autorstwa A. Gąsiorowskiego w *Wielkopolskim słowniku biograficznym*, red. A. Gąsiorowski, J. Topolski, Warszawa–Poznań 1983, s. 728; oraz T. Jurek, *Szamotuły*, [w:] *Słownik historyczno-geograficzny województwa poznańskiego w średniowieczu*, red. T. Jurek, cz. IV, z. 4, Poznań 2008, s. 782 i n.

¹⁴ W. Dworzaczek, *Leliwici Tarnowscy. Z dziejów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV–XV*, Warszawa 1971 s. 100–106; J. Kurtyka, *Tęczyńscy...*, s. 197–201; J. Sperka, *Szafrańcowie herbu Stary Koń...*, s. 53–54; w niniejszych pracach zebrana literatura do tego tematu.

¹⁵ Biblioteka ks. Czartoryskich w Krakowie, Teki Pstrokońskiego, sygn. 3344 IV, nr 95, 96 (dalej cytujemy: TPstr); *Matricularum Regni Poloniae Summaria*, t. I, ed. T. Wierzbowski, Warszawa 1905, nr 654; Joannis Długossii, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, t. I, ed.

Co ciekawe, bliskie kontakty łączyły także Roszkowskiego z Grzymalitami ze Strzelec, przeciwnikami politycznym Szamotulskich¹⁶. Ród Grzymalitów wywodził się ze Śląska, miał także dobra w Wielkopolsce, stąd też mogły się wziąć bliższe kontakty z tą rodziną¹⁷. Być może dzięki wspomnianym znajomościom Hinczka znalazł się w gronie klientów honorowych Spytka z Melsztyna, jednej z najbardziej wpływowych osób w ówczesnej Polsce. Znacznie ułatwiło mu to stosunki z innymi panami koronnymi i rozpoczęcie kariery na dworze krakowskim. Pierwsze, potwierdzone źródłowo kontakty Hinczki ze Spytkiem pochodzą wprawdzie z 1391 r., jednakże początek ich znajomości powinien być datowany wcześniej¹⁸.

Zaraz po powrocie z rokowań krewskich Hinczka kupił pierwszą wieś w ziemi wieluńskiej – 21 września 1385 roku za 200 grzywien od Imrama z Nakła nabył Szyszaków¹⁹. Zakup dóbr w ziemi wieluńskiej po poselstwie krewskim sugerowałby, że dopiero po dobrze wykonanej misji Roszkowski przeniósł się do Korony. Możliwe jednak, że już wcześniej nabył (a najpewniej i lokował) Działoszyn, miejscowość, od której wzięła się koronna nazwa herbu Saliszów²⁰.

W tym czasie Hinczka coraz bardziej zbliżał się do nowego władcy, Władysława Jagiełły. W kilka lat po koronacji wojska polskie rozpoczęły walki z księciem opolskim o odebranie mu m.in. ziemi wieluńskiej, w których bardzo aktywnie uczestniczył Spytka z Melsztyna²¹. Niewątpliwie za zasługi oddane w tych wojnach Melsz-

A. Przeździecki, [w:] *Opera omnia*, t. VII, Cracoviae 1863, s. 393; B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 43 i n.

¹⁶ Między innymi, bracia: Mikołaj ze Strzelec i Piotr Cztań z Baranowa, poręczali królowi za Roszkowskiego na pierwszym znanym nam dokumencie Jagiełły dla Hinczki, *Zbiór dokumentów małopolskich*, t. 1, wyd. I. Sułkowska-Kurasiowa, S. Kuraś, Wrocław 1969, nr 189 (dalej cytujemy: ZDM). Byli oni bratankami Janusza Suchywilka, a braćmi Jakusza Cztańa ze Strzelec, za którego syna Przeclawa, wydał Hinczka swoją córkę Małgorzatę, B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 194–195.

¹⁷ W. Moszczeńska, *Rola polityczna rycerstwa wielkopolskiego w czasie bezkrólestwa po Ludwiku Wielkim*, „Przegląd Historyczny” 1925, nr 25, s. 54–60; J. Tęgowski, *Krąg rodzinny Jarosława z Bogorii*, [w:] *Genealogia. Polska elita polityczna w wiekach średnich na tle porównawczym*, red. J. Wroniszewski, Toruń 1993, s. 126–127; por też: A. Szweða, *W kręgu synowców arcybiskupa Janusza Suchegowilka*, [w:] *Spółceństwo Polski średniowiecznej*, t. 8, red. S.K. Kuczyński, Warszawa 1999, s. 175 i n.; A. Marzec, *Krąg rodzinny arcybiskupa Janusza Suchywilka*, [w:] *Genealogia. Studia i materiały historyczne*, red. M. Górny, t. 8, Poznań–Wrocław 1996, s. 18–22; tam znaczne poprawki w stosunku do poprzednich prac. Ostatnio o Grzymalitach A. Szweða, *Ród Grzymalitów w Wielkopolsce*, Toruń 2001, o pochodzeniu rodu zob. s. 370–375.

¹⁸ Świadczy o tym fakt świadkowania na prywatnych dokumentach osób z otoczenia królewskiego np. Szafranców, *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej*, wyd. F. Piekosiński, t. 2, Kraków 1883, nr 432. Hinczka często świadkował się na prywatnych dokumentach Spytka (m.in. ZDM 4, nr 1096b, 1138; 6, nr 1842). O kontaktach Hinczki ze Spytkiem zob. B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 37–39.

¹⁹ TPstr 3344 IV, nr 95, 96, k. 286–287; por. *Słownik historyczno-geograficzny ziemi wieluńskiej w średniowieczu*, oprac. R. Rosin, Warszawa 1963, s. 160; R. Rosin, *Ziemia wieluńska w XII–XVI w. Studia z dziejów osadnictwa*, Łódź 1961, s. 171, 261.

²⁰ R. Rosin, *Ziemia wieluńska...*, s. 176; B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 124–125.

²¹ J. Laberschek, *Wojna króla Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem. Batalia o odzyskanie Olsztyna, Częstochowy, Kłobucka, Krzepic i Wielunia w 1391 r.*, „Alma-

tyński otrzymał od króla tenutę krzepicką, będącą wcześniej w posiadaniu Opolczyka, a zaraz po tym, w 1397 roku, Hinczka kupił kolejne wsie w ziemi wieluńskiej²². Ciekawostką stanowi fakt, iż nabył je od rodu Wieruszów, ściśle związanego do tej pory z księciem opolskim²³. Prawdopodobnie Władysław Jagiełło chciał w ten sposób pozyskać dotychczasowych opozycjonistów²⁴. Nawiązanie, poprzez kupno wsi, kontaktu z Wieruszami, niewątpliwie ułatwiało to zadanie.

W 1388 roku Roszkowski otrzymał od króla Przemanków, wieś leżącą niedaleko Rogowa w Małopolsce²⁵. Nadanie to było zapewne fragmentem akcji budowania przez Władysława Jagiełłę zaplecza politycznego, a jednocześnie pokazuje, że poddany księcia opolskiego szybko oswajał się z nową rzeczywistością. Starał się także nie tracić zaufania Opolczyka, co czynił tak umiejętnie, że jeszcze w 1389 roku książe nazywał go „swoim ukochanym wiernym Hinczą”²⁶. Niebawem jednak wybuchły wspomniane wojny z księciem i Roszkowski całkowicie przeszedł na stronę nowego władcy.

nach Częstochowy” 1993, t. 6, s. 5–10; tenże, *Wyprawa zbrojna króla Władysława Jagiełły na krakowsko-wieluńskie posiadłości księcia Władysława Opolczyka w 1391 r.*, [w:] *Spółeczeństwo Polski średniowiecznej*, t. 6, red. S.K. Kuczyński, Warszawa 1994, s. 149–160; J. Sperka, *Z dziejów wojen Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem. Działania wojenne w latach 1393–1394*, [w:] *Cracovia – Polonia – Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, Kraków 1995, s. 307–321; tenże, *Wojny Władysława Jagiełły z księciem opolskim Władysławem (1391–1396)*, Cieszyn 2003 (wydanie II, uzupełnione i poprawione Wodzisław Śląski 2011).

²² W 1387 roku od rodziny Wieruszów, także związanej z księciem opolskim, kupił wieś Prusicko, Archiwum Państwowe w Krakowie, Zbiór Rusieckich, perg. 89, 90. Kolejne wsie w ziemi wieluńskiej: Parzymiechy, Lipie i Rębielice Szlacheckie, kupił za 1000 grzywien w 1389 r. od Dzierśława Tłuka ze Strykowa, B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 121.

²³ J. Laberschek (*Potencjał obronny ziemi wieluńskiej i fragmentów ziemi krakowskiej i sieradzkiej pod rządami księcia Władysława Opolczyka 1370–1391*, [w:] *Między północą a południem. Sieradzkie i wieluńskie w późnym średniowieczu i czasach nowożytnych*, red. T. J. Horbacz, L. Kajzer, Sieradz 1993, s. 131–133) podaje, iż Opolczyk starał się przeciągnąć na swoją stronę jak najwięcej osób z ziemi wieluńskiej w sposób praktykowany od lat przez władców, czyli nadaniami i zapisami dla miejscowych notabli, ale główne urzędy dawał ludziom ze swego księstwa. Pośród faworytów z miejscowej szlachty był między innymi starosta ostrzeszowski i sędzia wieluński, Bernard Wierusz, syn Lutolda, z Wieruszowa, zob. L. Wojciechowski, *Ród Wieruszów do początku XV wieku*, [w:] *Ludzie i herby w dawnej Polsce*, red. P. Dymmel, Lublin 1995, s. 46. Właśnie jego bracia, Wierusz i Lutold, sprzedali w 1397 r. Hinczce z Roszkowic wieś Prusicko, Kraków, Archiwum Państwowe, Zbiór Rusieckich, perg. 89.

²⁴ Blisko związany z księciem opolskim był też poprzednik Hinczki na podskarbiostwie, Dymitr z Goraja, A. Swieżawski, *Otoczenie ruskie Władysława Opolczyka*, „Prace Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Zeszyty Historyczne” 1996, nr 3, s. 72.; zob. też. J. Sperka, *Władysław Jagiełło i Jadwiga oraz ich zaplecze polityczne wobec Władysława Opolczyka i jego zwolenników*, [w:] *Książę Władysław Opolczyk...*, s. 333–334; tenże, *Otoczenie...*, s. 217–223.

²⁵ ZDM 1, nr 189.

²⁶ Warszawa, Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej cytujemy: AGAD), Księga wieluńska podkomorska 7, k. 49–49v. J. Sperka, *Otoczenie...*, s. 245.

Być może za namową Małopolan Hinczka zaczął nabywać wsie poza granicami ziemi wieluńskiej, czyli poza władztwem księcia opolskiego. Około roku 1396 r. kupił Rogów, leżący koło Opatowca²⁷. Od tej właśnie wsi dziedzice Roszkowic stali się znani jako Rogowscy²⁸. Na decyzję o kupnie tej wsi wpłynął niewątpliwie fakt posiadania przez Roszkowskiego Przemankowa, wsi leżącej niedaleko Rogowa, którą otrzymał od króla już w 1388 roku.

Zapewne poparci elity koronnej, a najpewniej samego Spytka z Melsztyna i jego mocnej pozycji u boku króla należy przypisać pierwsze nadanie dla Hinczki. Jak wiadomo, Witold, przy pomocy zakonu krzyżackiego, podjął próbę zdobycia Wilna²⁹. W odpowiedzi król polski w lutym 1390 roku ruszył zbrojnie na Litwę, a zdobywane po drodze grody obsadzał szlachtą koronną. Nad wszystkimi zdobytymi ziemiami nadzór pełnił, jako starosta litewski, Jasiek z Oleśnicy, natomiast Hinczka otrzymał wtedy w zarząd Brześć Litewski³⁰. Najpewniej Roszkowski trzymał go aż do lipca 1392 r., kiedy to Jagiełło pogodził się z Witoldem i oddał mu w zarząd całą Litwę³¹.

Prawdopodobnie poparcie Melsztyńskiego, ale i niewątpliwie zdobyte już zaufanie królewskie zaowocowały oddaniem Hinczce w czerwcu 1393 r. urzędu podskarbiego królewskiego³². Powierzenie skarbu dotychczasowemu człowiekowi Opolczyka w okresie kiedy toczony były wojny z księciem, musiało być spowodowane sporymi zasługami, ale przede wszystkim zaskarbeniem sobie przez Hinczkę dużej sympatii i zaufania króla. Jak się okazało, Jagiełło nie pomylił się w obsadzie jednego z ważniejszych, choć nie tak eksponowanego stanowiska w państwie³³. Podskarbiostwo pod rządami Hinczki było prowadzone nadzwyczaj sprawnie,

²⁷ W tym roku po raz pierwszy wystąpił jako właściciele tej wsi, *Zapiski sądowe województwa sandomierskiego z lat 1395–1444*, wyd. A. Prochaska, (Archiwum Komisji Prawniczej, t. 8), Kraków 1908, nr 41.

²⁸ B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 121.

²⁹ L. Kolankowski, *Dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego za Jagiellonów*, t. 1: 1377–1499, Warszawa 1930, s. 51–54; J. Ochmański, *Historia Litwy*, Wrocław 1967, s. 65–67.

³⁰ Długosz, *Annales*, lib. X, p. 180.

³¹ Hinczka jako starosta brzeski występował jeszcze w styczniu 1392 r., *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, t. 4, wyd. F. Piekosiński, Kraków 1905, nr 1017 (*Hinczka Brestensi capitaneis*). J. Sperka, *Szafrańcowie herbu Stary Koń...*, s. 277, zwrócił uwagę, iż A. Supruniuk, *Otoczenie księcia mazowieckiego Siemowita IV (1374–1426). Studium o elicie politycznej Mazowsza na przełomie XIV i XV wieku*, Warszawa 1998, s. 172, mylnie zinterpretowała zapis z tego dokumentu, jako dotyczący Hinczki Wezenborga, i przypisała mu na tej podstawie posiadanie starostwa brzesko-kujawskiego. Powtórzyła ten błąd w swojej kolejnej pracy: *Mazowsze Siemowitów (1341–1442). Dzieje polityczne i struktury władzy*, Warszawa 2010, s. 138, por. recenzja tej ostatniej pracy S. Szybrowskiego, „Roczniki Historyczne” 2011, nr 77, s. 263–270, szczególnie s. 269.

³² *Urzędnicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Chłapowski, S. Ciara, Ł. Kądziała, T. Nowakowski, E. Opaliński, G. Rutkowska, T. Zielińska, Kórnik 1992, nr 727. Hinczka nie był natomiast podskarbitm królowej Jadwigi, co sugerowała J. Karwasińska, *O najdawniejszych księgach tzw. „Rachunków dworu królewskiego”*, „Archeion” 1927, nr 1, s. 157; por. G. Rutkowska, *Urzędnicy królowej Jadwigi Andegaweńskiej. Spisy*, [w:] *Nihil superfluum esse*, red. J. Strzelczyk, J. Dobosz, Poznań 2000, s. 384.

³³ A. Gąsiorowski, *Rotacja elity władzy w średniowiecznej Polsce*, [w:] *Spółczesność Polski średniowiecznej*, t. 1, red. S. K. Kuczyński, Warszawa 1981, s. 280–281, 284, zwrócił uwagę

o czym świadczą między innymi zachowane do dnia dzisiejszego rejestry skarbowe³⁴. Dawnym powiązaniom z księciem opolskim smaczku dodaje fakt, że 20 sierpnia 1398 r. w księgach kancelarii krakowskiej odnotowano, iż dokładnie o godzinie pierwszej w ratuszu krakowskim pojawił się Hinczka i dostarczył tam dokument pokoju między Władysławem Jagiełłą a książętami śląskimi³⁵.

W okresie sprawowania podskarbiostwa Hinczka dużo czasu spędzał w Krakowie, kontrolując przynależne mu sprawy. Nie znaczy to jednak, iż przestał brać udział w objazdach Jagiełły, jego itinerarium często pokrywa się z królewskim. O pozycji Roszkowskiego w gronie zaufanych królewskich świadczy chociażby jego udział w poselstwie swadziebnym, które wyruszyło po rękę Anny, córki Wilhelma, nieżyjącego już hrabiego Cylli, i wnuczki Kazimierza Wielkiego. W skład poselstwa, oprócz Hinczki z Roszkowic, weszli także Iwan z Obichowa i Jan Naszan z Ostrowiec³⁶. Delegacja królewska szybko uporała się z wyznaczoną misją, już w październiku bowiem powróciła do Korony³⁷. Do spotkania Jagiełły z posłami cyllijskimi doszło w początkach listopada, w Bieczu. W obradach tych uczestniczył także Hinczka³⁸. Anna przybyła do Krakowa 16 lipca 1401 roku³⁹, aczkolwiek jej ślub z Jagiełłą

na fakt obsadzania na podskarbiostwie właśnie tzw. ludzi nowych, niezwiązanych z dotychczasową elitą władzy.

³⁴ Rejestr wydatków, znany jest jako *Rejestr podskarbiego Hinczki*, wydał F. Piekosiński, Kraków 1896 (tytuł całego tomu: *Rachunki dworu Władysława Jagiełły i królowej Jadwigi z lat 1388 do 1420*), na stronach 152–221; wydanie to poddała krytyce J. Karwasińska, *O najdawniejszych księgach...*, s. 155–175 (ten sam tekst J. Karwasińska, *Źródła archiwalne*, Warszawa 1998, s. 33–58), a ostatnio, poprawki w stosunku do wydania F. Piekosińskiego, widniejące między czystopisem a brulionem Hinczki, wydał H. Wajs, *Rejestry podskarbiego Hinczki z lat 1393–1395 (bruliony a czystopisy)*, „Archeion” 1993, nr 91, s. 45–60.

³⁵ *Najstarsze księgi i rachunki miasta Krakowa 1300–1400*, wyd. F. Piekosiński, J. Szujski, Kraków 1878, s. 185, por. B. Wyrozumska, *Kancelaria miasta Krakowa w średniowieczu*, Kraków 1995, s. 66.

³⁶ Jagiełło wpłynął zapewne na jego skład, przeważają w nim bowiem ludzie bliscy władcy, jak Hinczka z Roszkowic i Iwan z Obichowa. Stronnictwo panów krakowskich zaakcentowało swoją obecność Janem Naszanem, współrodowcem Tęczyńskich, J. Kurtyka, *Tęczyńscy...*, s. 79–80, 240; B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 43–44. Franciszek Sikora ustalił wyjazd posłów na koniec lipca bądź początek sierpnia 1400 r. (*W sprawie małżeństwa Władysława Jagiełły z Anną Cylejską*, [w:] *Personae, colligationes, facta*, Toruń 1991, s. 95–97). Jak zauważył F. Sikora, Długosz, wymieniając posłów, przydał im błędne urzędy bądź w ogóle je pominął, Iwan z Obichowa nie był w tym czasie kasztelanem śremskim, natomiast Hinczka ciągle był jeszcze podskarbinem. Zob. też A. Gąsiorowski, *Wielkopolska w ostatnich księgach Roczników Jana Długosza. Do rozbioru krytycznego Annalium z lat 1385–1480*, „Studia Źródłoznawcze” 1970, nr 15, s. 176.

³⁷ Iwan z Obichowa i Jan Naszan byli poświadczeni w Krakowie 23 października, ZDM IV, nr 1150; J. Kurtyka, *Tęczyńscy...*, s. 240; natomiast Hinczka już 2 października, *Starodawne prawa polskiego pomniki*, t. VIII, cz. 2, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1885, nr 10676.

³⁸ F. Sikora, *W sprawie małżeństwa...*, s. 95–96, podając skład osób biorących bezpośredni udział w rokowaniach nie wymienił Hinczki, trudno sobie jednak wyobrazić, że nie był on przy nich obecny, skoro miał bezpośrednie wieści od hrabiego Cylli, zob. B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 44.

³⁹ Długosz podał rok 1400, Długosz, *Annales*, lib. X, p. 237–238; skorygował tę datę F. Sikora, *W sprawie małżeństwa...*, s. 93–94.

odbył się dopiero osiem miesięcy później. Oficjalnie odłożenie terminu zaślubin było związane z nauką języka polskiego, którego przyszła królowa nie знаła, jednakże z pewnością ważny był także fakt, iż nie należała ona do urodziwych panien, czego władca nie omieszkął zresztą wytknąć swojemu poselstwu. Długosz odnotował, iż gniewał się na nich za to, że widząc wątpliwą urodę Anny, podjęli decyzję o małżeństwie⁴⁰. Według dziejopisarza, skutki tej irytacji dotykały posłów jeszcze przez kilka lat, co potwierdza prześledzenie ich karier. Awanse uczestników poselstwa faktycznie zostały zablokowane⁴¹. Posłowie zostali przywróceni do łask dopiero cztery lata później po narodzinach córki Jagiełły – Jadwigi. Nie da się ukryć, iż król był wrażliwy na urodę niewieścią.

Być może właśnie z powyższą sprawą związany jest brak jakichkolwiek wzmianek źródłowych potwierdzających przebywanie Hinczki w otoczeniu władcy przez cztery kolejne lata. Przy królu źródła odnotowały go dopiero we wrześniu 1404 r., w Nowym Mieście Korczynie⁴². Najpewniej nie brał udziału w tych latach (1400–1404) w objazdach i wyprawach władcy. Końcówka roku 1404 zrekompensowała jednakże Roszkowskiemu lata przypuszczalnej niełaski króla. 16 listopada Hinczka otrzymał, po nieżyjącym już Spytku z Melsztyna, tenutę krzepicką⁴³. Nadanie to mogło wiązać się ze zdaniem podskarbiostwa i chęcią wynagrodzenia przez Jagiełłę zaufanego współpracownika. Przypuszczalnie w tym samym czasie Hinczka otrzymał od władcy także tenutę brzeźnicką⁴⁴. Najpewniej też wtedy Roszkowski objął kasztelanię rozpierską, po raz pierwszy z tą godnością wystąpił 16 listopada 1404 roku⁴⁵. Nadania nastąpiły w niewielkim odstępie czasu i świadczą najpewniej o chęci wynagrodzenia pana z Roszkowic.

Hinczka po objęciu kasztelanii rozpierskiej zniknął prawie całkowicie z otoczenia królewskiego⁴⁶. Ostatni raz na dokumencie królewskim wystąpił 16 lipca 1406 r.⁴⁷

⁴⁰ Długosz, *Annales*, lib. X, p. 238.

⁴¹ Jan Naszon nie piastował wprawdzie żadnego urzędu ani przed ani po poselstwie swadziebnym, ale Iwan z Obichowa był wówczas wielkorządcą krakowskim, a Hinczka podskar bim. Pan na Obichowie zdał urząd w 1400, a na następną godność, kasztelanię śremską, czekał aż dziesięć lat. Hinczka następnym urzędem, kasztelanię rozpierską, dostał w 1404 roku, szczegółowo na ten temat: B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 44–45.

⁴² *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, wyd. F. Piekosiński, t. 5, Poznań 1979, nr 48.

⁴³ AGAD perg. 320; B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 138–140. Na temat znaczenia tenuty krzepickiej zob. J. Laberschek, *Czy istniał w średniowieczu system obronny na Jurze?* „Teki Krakowskie” 2000, nr 12, s. 169 i n., zwłaszcza s. 177–179.

⁴⁴ *Liber cancellariae Stanislai Ciolek. Ein Formelbuch der polnischen Königskanzlei aus der Zeit der husitischen Bewegung*, hrsg. J. Caro, Bd. 2, Wien 1874 („Archiv für Österreichische Geschichte” 1875, 52), s. 151; B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 141.

⁴⁵ W spisach urzędników (*Urzędnicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII–XV wieku. Spisy*, oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa, Wrocław 1985, cz. B, nr 18, dalej cytujemy: *Urzłęcz*) podano błędną datę 16 grudnia, zob. uwagi w: B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 192.

⁴⁶ Z tego okresu odnotowano tylko jedno wystąpienie Roszkowskiego – poręczenie Hinczki wraz z Boxą z Szumska za Piotra Młodsze go Karwacjana z Włoszczowej, Kraków, Archiwum Państwowe, Księga ziemska krakowska 4, k. 245.

⁴⁷ ZDM 6, nr 1696. Błędnie uważa natomiast M. Lubczyński, *Początki rodziny Ligęzów herbu Półkocic*, „Roczniki Historyczne” 1999, nr 65, s. 45, jakoby Hinczka procesował się jesz-

w Przedborzu w czasie powrotu Jagiełły z tradycyjnego objazdu Wielkopolski. Natomiast ostatnie wystąpienie Hinczki jako kasztelana rozpierskiego, źródła odnotowały 21 października 1406 r.⁴⁸ Zmarł przypuszczalnie w roku 1411⁴⁹.

cze w 1407 r. z Janem Ligęzą, we wspomnianej zapisce chodzi bowiem o Żegotę z Rogowa, zob. *Starodawne prawa polskiego pomniki*, t. 2, wyd. A.Z. Helcel, Kraków 1870, nr 1130.

⁴⁸ *Najstarsza księga sądu najwyższego prawa niemieckiego na zamku krakowskim*, wyd. A. Kłodziński (Archiwum Komisji Prawniczej, t. 10), Kraków 1936, nr 1762; tam z błędnym tytułem starosty rozpierskiego.

⁴⁹ W listopadzie 1411 roku pojawił się nowy kasztelan rozpierski, Zbigniew Bąk z Bąkowej Góry, Urzłęcz, cz. B, nr 19. Szerzej na temat daty śmierci Hinczki zob. B. Czwojdrak, *Rogowscy herbu Działosza...*, s. 191–192.